

Ik vertrouw je tot vandaag
(niet tot morgen)

Joyce de Bos

Avenir Publishing

Avenir Publishing
© 2021, Joyce de Bos
Redactie: Jacqueline Zirkzee
Ontwerp kft en binnenwerk: Studio W&E
Auteursfoto: Josefen Egas
www.avenirpublishing.nl

Eerste druk
ISBN: 978-90-831189-9-4
NUR-code: 320

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgever en auteur.
No part of this book may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from publisher and author.

The higher you build your barriers, the taller I become
The further you take my rights away, the faster I will run
You can deny me, you can decide to turn your face away
No matter, because there's something inside so strong
I know that I can make it

(Uit: Something inside so strong - Labi Shiffre)

Voorwoord

Na de proloog die de problematische relatie tussen mijn vader en mij kort schetst, begint het verhaal op de dag waarop is afgesproken dat mijn vader zal overlijden door euthanasie. De moeizame, zelfs angstaanjagende weg naar zijn dood vervulde mij met schuldgevoel en wanhoop.

Dit pad sloeg hij in op de dag dat hij mij tijdens een emotioneel gesprek vertelde dat hij zoveel last had van herbelevingen uit de kampen van nazi-Duitsland in de Tweede Wereldoorlog en daarom niet meer wilde leven. Vanaf dat moment onthechte mijn vader zich van het leven en van mij, tot ik voor hem nog slechts een instrument was om te kunnen sterven. Hij was niet bij machte stil te staan bij wat dit voor mij betekende.

Na zijn dood probeerde ik uit te zoeken waarom mijn vader niet meer wilde leven. Ik bracht een bezoek aan voormalig concentratiekamp Amersfoort, ging naar de plekken in Duitsland waar mijn vader in de Tweede Wereldoorlog gevangen werd gehouden, dook in allerlei archieven en sprak met medewerkers van diverse instanties. Ieder bezoek, iedere plek gaf mij een stukje materiaal over zijn verleden. Door dit onderzoek en het ophalen van de gesprekken die mijn vader en ik hadden, kreeg zijn verleden meer samenhang.

Ondanks dat ik aan de lijve had ondervonden hoe ernstig getraumatiseerd hij was, door zijn jeugd in een weeshuis, zijn gruwelijke kampervaringen in de Tweede Wereldoorlog en zijn gezondheidsproblemen, werd het mij toen pas duidelijk dat zijn verleden gruwelijker was dan mijn verstand kon bevatten.

Met dit verhaal wil ik mijn vader, die te weinig werd gehoord, een stem geven. Het zal herkenning bieden aan lotgenoten en betrokkenen, begrip kweken bij buitenstaanders en de cirkel waarbij trauma's van generatie op generatie worden doorgegeven, kunnen helpen doorbreken.

Joyce de Bos,
Rotterdam, maart 2021

Proloog

Het begin van de cirkel

De zomer van 2003 was de warmste sinds jaren. In augustus was het wekenlang tropisch heet. De straten van Rotterdam, de stad waar dit stuk van mijn leven zich afspeelde, waren door de langdurige droogte stoffig en de klamme hitte zorgde ervoor dat het stof overal aan plakte. De huizen in de oude stadswijken werden onaangenaam opgewarmd en bleven zelfs 's avonds nog heet. Veel mensen zochten verkoeling in gemeenteparken of stadstuinen, waar ijskarretjes verkoelend lekkers verkochten. Kinderen knoeiden met water. Mensen lagen loom in het gras, zaten op parkbankjes of op meegebrachte klapstoeltjes. Wanneer de avond viel, rook de lucht naar houtskool en geroosterd vlees. In de parken werd tot diep in de nacht gepraat en gelachen, gegeten en gedronken, geluierd en gespeeld.

Wanneer ik er met de auto langsreed, op weg naar mijn vader, nam ik de vrolijke beelden in me op. Ze gaven me een kinderlijk gevoel van heimwee naar de tijd dat ik onderdeel uitmaakte van deze zonnige en ogenschijnlijk zorgeloze wereld. De tijd dat ik niet voortdurend bang was. Ik droeg zomerkleren en maakte meelevende geluiden als de mensen om me heen klaagden over de hitte, maar de angst had zich als een niet te verdrijven kou genesteld in mijn botten en deed me huiveren.

Menigmaal stopte ik aan de kant van de weg omdat ik de moed niet had om verder te gaan. Ik zou mijn vader dood aantreffen, dacht ik. Niet zomaar dood, nee, gruwelijk verminkt zou ik hem vinden. Pas na het roken van twee of drie sigaretten had ik mezelf voldoende onder controle om verder te kunnen rijden. Wanneer ik met mijn grote, oude Volvo het dijkje op reed waar mijn vader woonde, begon mijn hart te bonzen en voelde ik me misselijk worden.

Als het even kon, zette ik de auto op een dubbele parkeerplaats. Het was een asociale manier van parkeren, maar dan kon ik meteen weggrijpen als het nodig was. Ik deed de auto ook nooit op slot. Bij het uitstappen was mijn weerzin soms zo groot dat ik de inhoud van mijn maag

naast de auto leegde. Mijn knieën knikten bij het afleggen van de laatste meters naar het oude dijkhuis. Daar kwam de helse toer om de sleutel in het slot te krijgen en de voordeur, die door de warmte was uitgezet, open te duwen.

Binnen viel de broeierige hitte als een verstikkende deken op me. Ik schopte mijn schoenen uit en zette ze op een strategische plek in de gang, netjes naast elkaar. Het waren zomerpumps, die ik snel weer aan kon schieten als dat nodig was. Ook mijn tas en autosleutels legde ik voor het grijpen. Bij dit ritueel maakte ik zoveel mogelijk lawaai om de angstspoken te verdrijven – én omdat ik de illusie had dat ik met het lawaai mijn vader misschien kon wekken uit de toestand waarin hij verkeerde. Helaas, na mijn binnenkomst werd het weer muisstil in huis.

Ik liep mee in deze waanzinnige tocht die als eindpunt de dood had, omdat ik zielsveel van mijn vader hield. Ik kon me er niet bij neerleggen dat ik afscheid van hem zou moeten nemen. Bovendien had ik, een vrouw van medio veertig, in die zomer nog steeds de naïeve overtuiging dat ik hem kon redden.

1

De laatste dag

Vandaag gaat mijn vader dood en ik moet toekijken hoe ze hem daarbij gaan helpen. Met deze gedachte werd ik op woensdagochtend 20 augustus 2003 om half vijf wakker. Ik kan het niet, ik wil het niet, schreeuwde het door mij heen. Om de golf van misselijkheid tegen te gaan die me dreigde te overspoelen, draaide ik me om.

Op de schoorsteenmantel zag ik de beer die ik als kind van mijn vader had gekregen. Snel pakte ik hem en dook weer terug in bed. Wanneer je hem zachtjes op zijn rug klopte of een duikeling liet maken, zei de beer 'mama'. In de loop der jaren was het mechaniek versleten, slechts een kreunend geluid bracht hij nog voort. Op sommige plekken was hij kaal, het borduursel op zijn neus was gerafeld en zijn linkerbeentje zat los. Met de versleten beer tegen me aan vroeg ik me af hoe het zover had kunnen komen. Mijn vader had een kalm en vredig einde verdiend, niet de kille en tot in detail georganiseerde doding die straks zou plaatsvinden.

Ik wilde niet dat hij zou doodgaan, niet op deze manier, noch op een andere; nu niet, morgen niet, nooit! Onze levens waren zo met elkaar verweven dat ik niet meer wist wat van mij of van hem was, inclusief die doodswens. De strijd om hem een reden te geven om te leven, had ik verloren. De machteloosheid hierover werkte verlammend.

Ik dacht aan de afgelopen nacht en vroeg me af hoe mijn vader die had doorgebracht. Wat had hij gedaan, gedacht, gevoeld? Als hij bang geweest was, zou hij mij dat vertellen? Dat bracht me op de vraag wat ik straks, bij het afscheid, zou zeggen. Misschien was het beter om in het bekende patroon van zwijgen te blijven. Er waren nog duizend dingen die ik hem wilde zeggen. *Te laat, te laat*, gonsde het door mijn hoofd. *Alles wat je nu bedenkt, is zinloos.*

Voor mijn vader gold dat elke minuut dat hij nog leefde, er één te veel was. Het afscheid mocht daarom niet lang duren en zeker niet emotioneel zijn, dat kon ik hem niet aandoen. Zou ik hem durven ver-

tellen dat ik zielsveel van hem hield en dat ik me een leven zonder hem niet kon voorstellen? Vooralsnog besloot ik om zwijgend afscheid van hem te nemen.

Althans, als hij nog leefde. Als hij geen zelfmoord had gepleegd. Na alles wat er de afgelopen weken was gebeurd, zou het een wonder zijn als hij er nog was. Die gedachte nam me mee terug naar de dag dat zijn huisarts hem voor de tweede keer bezocht om te praten over zijn doodswens.

Mijn vader had mij weggestuurd om boodschappen te doen. Het eerste gesprek had hij ook op zijn uitdrukkelijke verzoek alleen met de huisarts gevoerd, en hij wist zeker dat ze die tweede keer alleen zou komen om een datum te prikken. Toen ik thuiskwam met de boodschappen, trof ik mijn vader buiten zichzelf van woede en wanhoop aan. Toen hij enigszins gekalmeerd was, zei hij op bittere toon dat zijn huisarts hem had verteld dat ze pas na haar vakantie een beslissing wilde nemen. Na deze mededeling zweeg hij en staaarde hij voor zich uit. Wat ik ook zei, hij leek me niet te horen, ook niet toen ik hem vastpakte en hem door de haren streek.

Uren bleef ik naast hem zitten, af en toe vroeg hij om koffie of een sigaret. Intussen draaiden mijn hersenen op volle toeren. Wat moest er nu gebeuren? Zou het mogelijk zijn om van uitstel, afstel te maken? Kon ik hem alsnog een reden geven om te leven? Wat als hij zou besluiten om er zelf een einde aan te maken? Ten slotte was ik op. Denken lukte niet meer en ik wachtte willoos op wat hij zou gaan zeggen. Dat dit nog wel even kon duren, wist ik uit ervaring. Vragen stellen had geen zin. Hij zou of geen antwoord geven, of opnieuw in woede uitbarsten. Pas toen Pieter, mijn man, kwam om de avondmaaltijd met ons te gebruiken, verbrak mijn vader de stilte met een langgerekte schreeuw: een rauwe, wanhopige roep om de dood.

We hadden gegeten, mijn vader en Pieter hadden zelfs nog wat gepraat, maar hun gesprek was langs me heen gegaan. Het enige wat ik hoorde was de echo van die kreet en het doodsverlangen dat eruit sprak. Mijn man ging naar huis, ik bleef om nog wat huishoudelijke klusjes te doen. Toen ik klaar was en we samen aan de koffie zaten, begon mijn vader te spreken. Eerst zacht, daarna steeds harder en dwingender.

Hij wilde niet meer dat zijn huishoudster nog kwam. Ook de buur-